

Bronzkori telep a Hunyadi-halomban.

(Idetartozik a XXVIII. és XXIX. tábla.)

A hódmezővásárhelyi Tisza-ártérben, a körtvélyesi holtág és a Tére-ér között emelkedik a lankás Hunyadi-halom. A nagyterjedelmű halmot a Tisza szabályozása előtt nem öntötte el az ár s így csaknem napjainkig alkalmas volt a településre. Az Egyetemi Archaeológiai Intézethez már több ízben érkezett jelentés után, — amely szerint a halomból kubikolási munkálatok közben csontvázak és fészkekbe rakott edények kerültek elő — az ásatások vezetője, Benes Gyula társulati főmérnök úr engedélye után, néhány napos próbaásatásra küldött ki.

Az ármentesítő társulat 93. számú szelvénykarójától dél-délnyugati irányban 4 m-re kezdtük a próbaárkot. Egyik oldalát a kubikgödör, a másikat a társulati határút szabtta meg. Így a 9 m hosszú árok szélessége 30 cm-től 2 m-ig változott. Átlagos mélysége 90 cm volt. A jelzett fixponttól 9·70 m-re kerültek elő az első darabok. A jelenlegi felszín alatt 58 cm-re voltak: edényfűl mellett, kissé csorbult, lapított fenekű agyagbögre (XXIX. 14.), amelynek magassága 62, szájátmérője 71 mm; az előbbi szintje alatt, attól 30 cm-re 49 mm magas és 135 mm szájátmérőjű, lapított fenekű kiegészíthető agyagcsésze (XXIX. 4.).

A fixponttól keletdélkeletre 4·20 m-re kezdtünk egy északészak-keleti irányban húzódó 18 m hosszú árkot, amelynek szélessége 2—4 m-ig változott, a kubikgödör partjának s az útnak megfelelően. Ebben az árokban a fixponttól 6, illetőleg 16 m-re kétfűlű, fenékkal felfelé fordított agyagedényt találtunk, amelyben állati csontok voltak (XXIX. 3.); az edény magassága 106, szájátmérője 110, fenékátmérője 66 mm; legnagyobb kiöblösödésénél belülről az edény fala négy ellentétes oldalon ki van nyomva úgy, hogy a dudorok közül 1—1 a fülek alá esik. A fülek az edény szájpereméből vannak kihúzva s az edény nyaktövére visszahajtván. A visszahajtott fűl töve nincsen teljesen beledolgozva az edény falába, hanem kissé kiemelkedik s rosszul kiképzett szívalakot mutat. Ez a fűlképzés jellemző a bemutatandó anyagra, de kronológiai meghatározásra nem

alkalmas. Előfordul u. i. a neolitikumban, a bronzkorban, sőt még a vaskorban is.¹

9—12 m-ig a 2·50 m-es árkot 50 cm mélyen, keményre döngölt földréteg borította. Alatta hulladékgödör volt. A gödörből kiegészíthető edénydarabok és kisebb töredékek kerültek ki:

Kiegészíthető agyagcsésze (XXIX. 2.); magassága 65, szájátmérője 138, fenékátmérője 62 mm. — Harangalakú edényfedő (XXIX. 1.), fogantyúval: magassága 50, nyílásátmérője 142, tetőátmérője 122, a tető belvilágának átmérője 104 mm; fogantyúja 11 mm magas és 17 mm átmérőjű. — Négyszögletes tetejű edényfedő (XXIX. 6.); magassága 41, nyílásátmérője 111 mm, teteje 80 és 95 mm oldalú téglalap (kissé ívelt oldalakkal); a tető belvilágának átmérője 90, illetőleg 80 mm; fogantyúként a tető átlukasztott négy sarkán keresztülfűzött zsinór szolgált. — Négyszögletes fenekű edény töredéke (XXIX. 12.); feneke 75 mm oldalú négyzet, — a négyzet oldalainak közepe kissé benyomott, mintha szalag lett volna keresztben átvetve a fenéken; oldalának élei apró benyomásokkal vannak díszítve. — Nagyobb, durva anyagú agyagedény fenéktöredéke (XXIX. 13.). — A XXIX. 7., 9., 11. és a XXVIII. 16. és 20. ábrái agyagedények szájtöredékei. A 15., 16. és 20. ábrán láthatóknak, jól kivethető, jellegzetes keskeny szájpereme van. — A XVIII. 5., 13., 15., 18. és 19. ábrái a fültípusokat, a 17. ábrán bemutatott töredék pedig bütyköt mutat a gödör anyagából. — A XXVIII. 1., 2., 3., 4., 6., 7., 8. és a 10. ábráin bemutatott töredékeken a szájperemből kihúzott és az edényre visszahajtott fülek vannak, amelyeknél a visszahajtott fület nem dolgozták bele az edénybe, hanem széles kiképzéssel az oldalhoz ragasztották. — Agyagedény-töredék (XXIX. 5.); hossza 115, szélessége 86 mm. A töredéken fonásminta lenyomata látszik, amely teljesen a gyékényfonásra emlékeztető technikával készült. Minthogy a felület minden részén meglátszik, lehetséges, hogy egy teljesen befont agyagedény töredékével van dolgunk. Mélységi-gabbró kőzetből készült balta töredéke (XXIX. 10.); hossza 59, nyélnyílásának hossza 37 mm. Minden valószínűség szerint agyagedény fedelének díszesen képzett fogantyúja (XXIX. 8.); magassága 56 mm; felülről nézve szabályosan elhelyezett négyszirmú virágot mutat, a közepén kiemelkedő porzókkal; ez alatt 24 mm átmérőjű nyak, majd 5 dudorral tagolt hasi rész következik. — A hulladékgödörben még több jellegtelen töredék és csont volt.

A fixponttól 104 m-re északészakkeleti irányban s ettől 6 m-re keletdélkeletre, 5 m hosszú és 5 m széles szelvényt kutattunk át. Egy m mélyen mindenütt feneket találtunk. A felásott terület déldélnyugati sarkában a társulati határút alá nyúló gödör széle bontakozott ki. A kibontott 1·30 m mély gödör részben, tiszta föld között, néhány darab állati csont s

¹ Schleiens Vorzeit... VII. 69. l. 261. á. és u. o. 77. l. 285. á.; v. Richthofen: Die ältere Bronzezeit in Schlesien, 28. l. és u. o. 7. t. k. á.

népvándorláskori szürke agyagedény-töredék volt. Az egyik szájtöredék hullámvonalas díszű.

*

A próbaásatás egymástól teljesen elütő két kultúrát eredményezett. Jelentősebb kétségtelenül az őskori, mert a népvándorláskori semmi újat nem hozott.

Az őskori telep a halom déli oldalán húzódott s ennek egyik hulladékgödrét nagyrészt kibontottuk. A gödör anyagából a hazai irodalomban nem ismert típusú fülek és edényfedők kerültek ki. Minthogy a területen a munka még tovább folyik, ez alkalommal a bemutatott anyag kapcsán felhívjuk a figyelmet a bronzkor egy kevésbé ismert kulturájára, amelyet úgy látszik a jellegzetes fültípus s az edényfedő különböztet meg. A kőbaltai töredék, az edények formája s az átfűrt edényfedő — mely utóbbira a bronzkor fiatalabb szakából ismerünk, ámbár más típusú analógiákat² — a mellett szólnak, hogy a bronzkor fejlettebb szakából származó telep maradványáról lehet szó s jelentőségét éppen az új típusok adják meg.

Dr. Török Gyula.

² Arch. Közl. XX., IV. t. 32—38. ábrák; Arch. Ért. 1908., 67. I. 7. á.